

ИКОНОМИЧЕСКАТА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ – ФАКТОР ЗА МЕЖДУНАРОДНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА БЪЛГАРИЯ

Виржиния Иванова

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

Динамиката на търговските потоци оказва силно въздействие върху развитието на икономическата специализация на България и е важно условие за засилването на нейните конкурентни позиции. Промените в международния бизнес, обусловени от развитието на глобалните стойностни вериги, дефинират нова структура на отраслите и на потенциала за износ и внос, а това води до сключването на регионални търговски споразумения, които са предизвикателство за националната конкурентоспособност. Именно голямото значение на тези проблеми за бъдещите външноикономически отношения на страната ни и за пътищата на намиране на решения провокира изследователския интерес на авторите на излязлата наскоро книга „България в международната икономическа специализация“ (вж. Панушев, Христова-Балканска, Хубенова-Делисивкова, Маринов, Стефанова, 2021). Осъществено в рамките на научноизследователската програма на Института за икономически изследвания при Българската академия на науките, проучването представя промените в теоретичните концепции и модели на международна специализация, мястото на България в структурата на търговските потоци и подходите за оценка на икономическата специализация. Авторите се концентрират върху регионални икономически структури и международно дефинирани модели на специализация, които са основа за изграждане на национална и фирмена стратегия и политика.

В книгата се изследват концептуалните подходи на класическите и съвременните теории за международната търговия и тяхната интерпретация в оценката на промените в световното стопанство. Анализирани са измененията в международната специализация на България, повлияни от включването ни в общата рамка на единния европейски пазар, което засилва конкуренцията между държавите-членки на ЕС и води до реструктуриране на дейностите на фирмите. Това обуславя и промените както във вътрешноотрасловата търговия, така и в стокообмена с трети страни. Авторите посочват, че международната специализация, основана на международните технологични различия, ще създаде съвременни конкурентни предимства за България и ще допринесе за включването ѝ в глобалните стойностни вериги. Предизвикателството пред българските фирми е партньорството с европейските компании и „разпределението на печалбите от производителността в зависимост и в резултат на технологичен прогрес в българското производство“ (с. 49).

Съществено място в анализа е отделено на трансформацията в моделите на глобална търговия под влияние на променящото се търсене и проявяващия се през последните години нов протекционизъм. Изтъкнато е, че сложният характер на отношенията между държави с различна степен на икономическо развитие и сключването на регионални търговски споразумения променят географията на

стоковите потоци, което оказва въздействие и върху участието на българските фирми на международните пазари. В изследването се отбелязва, че „разширяването на външнотърговските отношения може да бъде едновременно ключов фактор за откриване на различни перспективи пред българската икономика“ (с. 88). Специално внимание е отделено на проблемите пред световната търговия, породени от пандемията от Ковид-19, като е подчертано, че тя представлява предизвикателство към фрагментацията на световната икономика и към създадените модели на икономическа специализация.

Проучването на измененията в индустриалната структура показват съществената роля на глобалните стойностни вериги в специализацията на европейските държави. Това налага да се разработят програми и да се предприемат конкретни действия за технологичното обновяване на индустрията в ЕС, съобразявайки се с националните сравнителни предимства. Според авторите деиндустриализацията на европейската икономика може да се преодолее чрез промяна на стратегиите на фирмите и на конкурентоспособността на предлаганите бизнес производствени услуги. На тази основа те стигат до извода, че „развитието на високотехнологични производства в Европа е сигурна основа за подобряване на конкурентоспособността на производството и диверсифициране на экспортната структура“ (с. 125). Посочва се, че реиндустриализацията на промишлеността в Европейския съюз на базата на дигитални технологии ще доведе до структурни реформи и в останалите индустриални сектори и ще повиши устойчивостта на европейската икономика.

Съществен аспект в представения в книгата анализ на международната конкурентоспособност на България са концентрацията и диверсификацията на износа и на вноса. Изследването установява, че географската и отрасловата структура на търговията се определят от основните партньори от Европейския съюз и членството на България засилва тези процеси. Оценките на продуктовата, вертикалната и функционалната специализация показват, че в досегашния модел на специализация в ниските етапи на функционалната верига се постига качество, изисквано от следващата фаза на производството. Ето защо „изграждането на успешен модел на международна специализация би могло да включва както компоненти на индустриална политика в условията на Индустрия 4.0 (реиндустриализация), така също и развитието на външнотърговска политика, която да разширява ползите от вече утвърдената специализация“ (с. 146). Въз основа на направения анализ е изведена тезата, че имайки предвид динамиката в глобалните стойностни вериги и промените на единния пазар на ЕС, в този процес е важно да се засилват иновациите.

Сложният характер на международната икономическа специализация обуславя разработването на модели и алгоритми за оценка на параметрите на процеса и за извеждането на насоки за осъществяването му. На основата на теоретичните модели в книгата са систематизирани съществуващи методи за измерване, като акцентът е поставен върху индекса на Лафей. С негова помощ се установява, че структурната трансформация в България е силно повлияна от производствените дадености, като страната има сравнително предимство в три стокови групи. Във връзка с това е подчертана необходимостта „от преосмисляне на потенциала на

България за интелигентна специализация в рамките на съществуващите производствени вериги и подобряване на производствената им ефективност, подобрен достъп до финансиране на малките и средните предприятия и насърчаване на техните стратегически перспективи за формиране на уникални ключови компетенции и конкурентоспособност“ (с. 190).

Резултатите от изследването показват сложната динамика в структурата на търговските потоци, което намалява интеграционната привлекателност на България. Въз основа на това авторите достигат до заключението, че за да се подобри нейната международна конкурентоспособност, е необходимо да се разработи икономическа стратегия за страната, като се вземат предвид процесите на реструктуриране на икономиката на Европейския съюз, проблемите в Евронзоната и преходът към дигитална и климатично неутрална икономика.

Формулираните в книгата изводи дават основание да се твърди, че участието в глобалните стойностни вериги и в интеграционните общности не насърчава процесите на изграждане на конкурентни производствено-търговски структури. Наред с това се посочва, че „интеграционните процеси не стимулират изграждането на нови модели на международна специализация, а утвърждават позиции в ниските нива на вертикално интегрираните структури“ (с. 197).

Интерес представляват и представените от авторите оценки за влиянието на кризата, свързана с пандемията от Ковид-19, върху международната специализация, както и за възможните последици от нея за търговските потоци.

Изключително голямо предимство и достойнство на книгата са значителната по обем и лесно разбираема таблична и графична информация, изчерпателната и прецизна изложена библиография, както и авторският алгоритъм на модел за оценка на международната специализация. Тези изследователски постижения са теоретична и методологическа основа не само за бъдещи изследвания в областта на международната икономика, но и за разработването на национална външноикономическа стратегия, насочена към засилване на международната конкурентоспособност на Република България.

Библиографска справка

Панушев, Е., Христова-Балканска, И., Хубенова-Делисивкова, Т., Маринов, Е., Стефанова, Ю. (2021). *България в международната икономическа специализация*. С.: Издателски комплекс - УНСС, 216 с., ISBN 978-619-232-497-1

Д-р Виржиния Иванова е доцент във факултет „Международна икономика и администрация“ на ВСУ „Черноризец Храбър“, virginia_ivanova@abv.bg

Virginia Ivanova, PhD, is Assoc. Professor at Faculty of International Economics and Administration of Varna Free University „Chernorizets Hrabar“, virginia_ivanova@abv.bg